

KS. PIOTR PETRYK

NABOŻEŃSTWA MARYJNE W POBOŻNOŚCI LUDOWEJ

W nauczaniu Soboru Watykańskiego II czytamy: „Obchodząc cykl roczny misterii Chrystusa, Kościół święty ze szczególną miłością oddaje cześć Najświętszej Matce Bożej Maryi, która nierozzerwalnym węzłem związana jest ze zbawczym dziełem swojego Syna” (KL 103). Sobór dokonał także systematyzacji kultu maryjnego mówiąc, że przejawia się on w *veneratio, dilectio, invocatio* oraz *imitatio* (KK 66)¹

Jaki jest uzasadnienie powszechnej pobożności maryjnej wśród wiernych? Odpowiedź na to pytanie daje dokument Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *Wskazania i propozycje obchodu Roku Maryjnego* (1987) takimi słowami: „Wierni [...] wyczuwają intuicyjnie niepokalaną świętość Maryi i czcząc Ją jako chwalebna Królowa nieba, są pewni Jej wstawiennictwa i z ufnością uznają Ją za swoją Orędowniczkę pełną miłosierdzia. W sposób szczególny związani są z nią najbiedniejsi. Rozumieją, że była biedna jak oni, że wiele wycierpiała, znosząc wszystko cierpliwie i w cichości. Dzielą z Nią ból podczas męki i śmierci Jej Syna, ale też z Nią radują się chwałą zmartwychwstania Chrystusa”²

Ks. dr PIOTR PETRYK – adiunkt Katedry Teologii Liturgii w Instytucie Liturgiczno-Homiletycznym KUL; adres do korespondencji: Tomaszowice 42a, 21-008 Tomaszowice; e-mail: p.petryk@kuria.lublin.pl

¹ Zob. K. P e k. *Ku naśladowaniu Maryi*. W: *Kościół czci Matkę swego Pana*. Red. W. Siwak. Przemyśl 2003 s.27.

² Kongregacja Kultu Bożego. *Wskazania i propozycje obchodu Roku Maryjnego*. Wrocław 1987 nr 342-396.

1. ZASADY ODNOWY LUDOWEJ POBOŻNOŚCI MARYJNEJ

Według *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*³ pobożne ćwiczenia ku czci Matki Pana powinny kierować się następującymi zasadami:

1. Zasada trynitarna. Kult polega na uwielbieniu Ojca i Syna i Ducha Świętego. „Jest to kult jedyny, który słusznie nazywa się chrześcijańskim, ponieważ od Chrystusa bierze początek i skuteczność, w Chrystusie znajduje pełny i doskonały wyraz oraz w Duchu Świętym prowadzi do Ojca”⁴

2. Zasada chrystologiczna. Matka Jezusa jest błogosławiona ze względu na Jej Syna, Jezusa. Zasada chrystologiczna podkreśla jedyne i niezbędne pośrednictwo Chrystusa. Wszelka cześć oddawana Maryi przechodzi zawsze w chwałę i uwielbienie jej Syna. Warto przytoczyć opinię ks. kard. Karola Wojtyły z 1967 r.:

Nabożeństwo do Matki Najświętszej stanowi niewątpliwie wielki kapitał religijny w duszach polskich [...]. Nabożeństwo to istnieje w postaci bardzo uczuciowej, do której pobudza sama osobowość Matki. W związku z pewnymi przeobrażeniami religijności polskiej, które już dają o sobie znać, zachodzi potrzeba nadania temu wspaniałemu nabożeństwu postaci bardziej refleksyjnej. Na drodze refleksji zwyczajna droga nabożeństwa do Matki Najświętszej, droga *per Mariam ad Jesum*, winna być wspierana i uzupełniana drogą *per Jesum ad Mariam*. Poznanie Matki, a w związku z tym także pełna jej chwała dokonuje się poprzez poznanie Syna oraz Jego dzieł⁵

Raniero Cantalamessa, mówiąc o Maryi w tajemnicy Chrystusa, posługuje się – po dokonaniu pewnych modyfikacji – słowami, którymi św. Paweł streścił misterium paschalne Chrystusa:

Maryja, chociaż była Matką Bożą,
nie strzegła zazdrośnie skarbu
swojej bliskości z Bogiem,
ale ogołociła sama siebie z wszelkich roszczeń,
przyjmując imię służebnicy

³ Kongregacja do Spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*. Tł. J. Sroka, red. S. Cichy. Poznań 2003 (skrót: DPLL).

⁴ Paweł VI. Adhortacja apostolska *Marialis Cultus*, Wstęp (dalej skrót: MC).

⁵ Por. *Komentarz teologiczno-duszpasterski Metropolity krakowskiego arcybiskupa Karola Wojtyły, do aktu dokonanego na Jasnej Górze z 3 maja 1966 roku*. W: *Matka Odkupiciela Matką Kościoła*. Warszawa 1990 s. 45.

i ukazując się na zewnątrz
jak każda inna kobieta.
Żyła w pokorze i ukryciu,
będąc posłuszna Bogu aż do śmierci Syna,
i to śmierci krzyżowej.
Dlatego Bóg Ją wywyższył
i dał Jej imię,
które po imieniu Jezusa
jest ponad każdym innym imieniem,
aby na imię Maryi
pochyliła się każda głowa
i aby każdy język wyznał,
że Maryja jest Matką Pana
w chwale Boga Ojca. Amen.⁶

3. Zasada pneumatologiczna. Każda autentyczna forma pobożności ma swoje źródło w Duchu Świętym. Obecność modlitewna Maryi w pierwotnym Kościele miała wyraźnie charakter służebny. Prosiła dla Kościoła o dar Ducha Świętego, obiecanego przez Jezusa; stanie się on mocą świadectwa i apostołstwa dla uczniów Pana⁷ Matka Najświętsza przez całe życia doświadczała obecności Ducha Świętego. Była jego Oblubienicą i świątynią, przez nią uświęcał i obdarzał innych radością. Wymownym przykładem jest opis przyścia Maryi do domu Zachariasza i Elżbiety: „Gdy Elżbieta usłyszała pozdrowienie Maryi, poruszyło się dzieciątko w jej łonie i Duch Święty napełnił Elżbietę” (Łk 1, 40 n.). W domu Zachariasza i Elżbiety miało miejsce prawdziwe zesłanie Ducha Świętego. „Dlatego nabożeństwo do Maryi nie może zastępować Ducha Świętego, przeciwnie – do Niego prowadzi. Ona jest bowiem najdoskonalszym wizerunkiem Ducha Świętego”⁸

4. Zasada eklezjologiczna. Ta zasada kultu chrześcijańskiego podkreśla, że ochrzczeni, którzy tworzą Lud Boży, modlą się zgromadzeni w imię Pana (por. Mt 18, 20) we wspólnocie Kościoła: „Właśnie na tej drodze – pielgrzymce Kościoła poprzez przestrzeń i czas, a bardziej jeszcze poprzez dzieje ludzkich dusz, Maryja jest obecna jako ta błogosławiona, która uwierzyła, jako Ta, która szła naprzód w pielgrzymce wiary, uczestnicząc jak żadne inne stworzenie w tajemnicy Chrystusa” (RM 25). Kult Kościoła polega na uwielbieniu Ojca i Syna i Ducha Świętego. W ten jedyny kult Kościoła należy włączyć cześć dla Maryi Dziewicy. Jest to możliwe

⁶ R. Cantalamessa. *Maryja zwierciadłem dla Kościoła*. Warszawa 1994 s. 152.

⁷ Por. J. Kudasiwicz. *Matka Odkupiciela*. Kielce 1996 s. 246.

⁸ Por. tamże s. 237-261.

dzięki związkowi Maryi Panny z Bogiem Ojcem, Synem, Duchem Świętym i z Kościołem (por. MC 29).

5. **Zasada biblijna.** Zasada ta mówi, że nabożństwa winny stale odwoływać się do Pisma świętego jako niezastąpionego źródła każdej prawdziwej formy kultu chrześcijańskiego. Paweł VI stwierdza, że Maryję słusznie określa się, jako „Dziewicę słuchającą, która z wiara przyjęła słowo Boże”⁹ W świetle słowa Bożego Kościół „bada, jakie są znaki czasów, i wyjaśnia oraz przeżywa wydarzenia ludzkie”¹⁰ We wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym umieszczonym w *Lekcjonarzu do Mszy o Najświętszej Maryi Pannie* zawarte jest stwierdzenie, że „znakomitym wyrazem pobożności wobec Najświętszej Maryi Panny jest: poprawne czytanie słowa Bożego w czasie sprawowania liturgii i otaczanie go szczególną miłością: słuchanie go z wiarą i zachowywanie w sercu; rozważanie go w duszy i szerzenie ustami; wierne wypełnianie i stosowanie do Niego całego życia”¹¹

6. **Zasada antropologiczna.** Mówi ona o potrzebie zwracania uwagi na język stosowany w pobożności maryjnej. *Dyrektorium* podkreśla różnicowanie powołania chrześcijańskiego mężczyzny i kobiety przy zachowaniu równej godności osób (DPLL).

7. **Zasada eschatologiczna.** Zasada ta podkreśla prawdę, że Maryja jest ikoną eschatologiczną tego, czego Kościół się spodziewa. Matka Pana jest ikoną jego przeznaczenia do chwały: „W Niej Kościół podziwia i wysławia wspaniały owoc Odkupienia i jakby w przeczystym obrazie z radością ogląda to, czym cały pragnie i spodziewa się być” (KL 103).

8. **Zasada misyjna.** Podkreśla ona misyjność Kościoła, który jest powołany do głoszenia Ewangelii, a Maryja jest pierwszą Ewangelizatorką, co szczególnie widzimy w czasie, gdy poszła do Ain Karim, by ewangelizować Elżbietę¹²

⁹ MC 17.

¹⁰ MC 17.

¹¹ *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne.* W: *Lekcjonarz do Mszy o Najświętszej Maryi Pannie.* Poznań 1998 nr 10.

¹² W Nowak. *Matka Pana w pobożności ludowej.* W: *Liturgia i pobożność ludowa.* Red. W Nowak. Olsztyn 2003 s. 116.

2. NAJWAŻNIEJSZE NABOŻEŃSTWA MARYJNE W POBOŻNOŚCI LUDU BOŻEGO

Nie jest możliwe wymienienie wszystkich nabożeństw maryjnych zalecanych przez Kościół, dlatego *Dyrektorium* przywołuje najważniejsze.

2.1. Modlitewne słuchanie słowa Bożego

Konstytucja o liturgii zaleca „świętą celebrację Słowa Bożego” (KL 35). Maryja jest wzorem słuchania słowa Bożego: „Najświętsza Dziewica z wiarą wysłuchała słów Gabriela i z miłością je przyjęła, dlatego Ta, która nazywała się służebnica Pana, stała się Matką Chrystusa i pierwszej poczęła Syna Bożego duchem niż ciałem. Święta Maryja, Panna roztropna, ukryła w swoim sercu słowa Pana i jako mądra rozważała je w swojej duszy”¹³ Matka Boża jest przykładem słuchania słowa Bożego dla wiernych, dlatego nazywana jest „Dziewicą słuchającą, która z wiarą przyjęła słowo Boże”¹⁴ Dlatego w wielu formach pobożności maryjnej rozwija się czytanie i rozważanie słowa Bożego, a szczególną okazją jest modlitwa różańcowa.

2.2. „Anioł Pański”

Odmawianie modlitwy „Anioł Pański” jest głęboko zakorzenione w pobożności chrześcijańskiego ludu i poparte przykładem papieży (DPLL 195). Jest to modlitwa wyróżniająca również Ojca świętego Jana Pawła II. Mimo zmienionych warunków życia i przeszkód na drogach życia duchowego Kościół zachęca do zachowania i praktykowania tej modlitwy, bo w niej „po tylu wiekach trwa jej moc i piękno, gdyż budowa jej jest prosta i zapożyczona z Pisma św. Nadto jej liturgiczny rytm w pewien sposób uświęca różne chwile dnia, wreszcie skłania ona do przypomnienia tajemnicy paschalnej” (por. MC 54). Dla wzbogacenia praktyki modlitwy „Anioł Pański”, zwłaszcza we wspólnotach zakonnych, w sanktuariach maryjnych, podczas odpowiednich zgromadzeń i zjazdów czy pielgrzymek, *Dyrektorium* poleca poszerzenie tej modlitwy o czytanie perykopy Ewangelii o Zwiastowaniu lub Zmartwychwstaniu Pańskim oraz odpowiednio dobrany śpiew¹⁵ W czasie wielkanocnym w miejsce modlitwy „Anioł Pański” odmawia się Antyfonę

¹³ *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne. W: Lekcjonarz do Mszy o Najświętszej Maryi Pannie* nr 6.

¹⁴ MC 17

¹⁵ DPLL 195.

„Regina caeli” Dzieje się tak na mocy decyzji papieża Benedykta XIV z 20 kwietnia 1742 r. Treść tej antyfony łączy tajemnicę wcielenia Słowa („Chrystus, któregoś nosiła”) z misterium paschalnym („zmartwychwstał, jak powiedział”) i zaproszeniem do radości („Królowo nieba, wesel się”). *Dyrektorium* dodaje, że przy uroczystym wykonywaniu tej antyfony pożyteczne jest odczytanie Ewangelii o Zmartwychwstaniu (DPLL 196).

2.3. Różaniec

Dyrektorium przywołuje zdanie z dokumentu Kongregacji Kultu i Dyscypliny Sakramentów: „Namiestnicy Chrystusowi nieraz zachęcali wiernych do częstego odmawiania różańca. Jest to modlitwa o charakterze biblijnym, polegająca na rozważaniu wydarzeń zbawczych z życia Chrystusa, ściśle związanego ze swoją Matką. Znane są również liczne świadectwa świętych pasterzy i wiernych o znaczeniu i skuteczności tej modlitwy” (DPLL 197). Przy odmawianiu Różańca zwłaszcza we wspólnocie *Dyrektorium* zaleca, aby towarzyszyło mu czytanie biblijne o poszczególnych tajemnicach, śpiew niektórych części, podział ról oraz bardziej uroczyste rozpoczęcie i zakończenie tej modlitwy. Ojciec święty Jan Paweł II wyznaczył na poszczególne dni tygodnia odpowiednie tajemnice¹⁶ Jednakże *Dyrektorium* zaleca zharmonizowanie treści tajemnic różańcowych z obchodem liturgicznym konkretnego dnia, tak aby nie dochodziło do kontrastów (np. kiedy Narodzenie Pańskie czy Objawienie Pańskie przypada w piątek). Nie jest sprzeczne z naturą tej modlitwy zastąpienie jednych tajemnic takimi, które odpowiadają liturgicznej treści danego okresu lub dnia. *Dyrektorium* pochwała w tym miejscu praktykę, by w dzień Objawienia Pańskiego w piątej tajemnicy radosnej w miejsce znalezienia Jezusa w świątyni jerozolimskiej wspominać pokłon trzech Mędrców. Takie modyfikacje należy czynić z dużą rozwagą, z wiernością Pismu świętemu i zgodnie z właściwym charakterem liturgii. *Dyrektorium* przypomina również dawną praktykę, która polega na tym, że po imieniu Jezus w modlitwie Zdrowaś Maryja dodawano aklamację, której treść przypomina rozważaną tajemnicę (DPLL 201). Aklamacja ta winna być zgodna z Pismem świętym i liturgią i może stanowić poważną pomoc w medytacyjnym odmawianiu Różańca świętego.

¹⁶ Tajemnice radosne odmawia się w poniedziałek i sobotę, tajemnice światła – we czwartek, tajemnice bolesne – we wtorek i piątek, tajemnice chwalebne – we środę i niedzielę (RV 38).

2.4. Litanie

W księgach liturgicznych obrządku rzymskiego istnieją dwa formularze litanii maryjnych: Litania loretańska oraz Litania w obrzędzie koronacji wizerunków Najświętszej Maryi Panny, która w pewnych okolicznościach może stanowić pożyteczną alternatywę dla Litanii loretańskiej. Zbytnie mnożenie modlitw litanijnych nie jest zalecane. W XVI wieku, kiedy powstawało wiele formularzy litanijnych, papież Klemens VIII zalecił Świętemu Oficjum wydanie dekretu *Quoniam multi*, który nakazywał stosowanie tylko litanii starożytnych, umieszczonych w brewiarzu, mszałach, pontyfikałach i rytuałach oraz Litanię loretańską. Obecnie zaleca się stosowanie tych litanii Kościołów partykularnych i rodzin zakonnych, które odznaczają się odpowiednią strukturą i pięknem wezwań (DPLL 203). Papież Leon XIII wydał rozporządzenie, aby w październiku odmawianie Różańca kończyć śpiewem Litanii loretańskiej, stąd niektórzy wierni nabyli mylnego przeświadczenia, że jest ona jedynie dodatkiem. W rzeczywistości litanie są samodzielnym tworem kultu maryjnego i mogą być śpiewem procesyjnym, stanowić część nabożeństwa słowa Bożego lub innych aktów liturgicznych. W polskiej tradycji szczególnie zaznacza się obecność śpiewu Litanii loretańskiej podczas nabożeństw majowych.

2.5. Konsekracja – powierzenie się Maryi

W historii pobożności spotkać można praktyki konsekracji – zawierzenia Maryi. *Dyrektorium* koryguje w tym miejscu zakres używania słowa „konsekracja” (lub „poświęcenie się”). Jest ono często używany w znaczeniu bardzo szerokim i niewłaściwym. Pojawiają się sugestie, aby w miejsce terminów „konsekracja” czy „poświęcenie się” używać słów „zawierzenie” lub „oddanie się”. W ścisłym sensie termin „konsekracja” dotyczy ofiarowania siebie samego Bogu całkowicie i na zawsze, czego fundamentem jest sakrament chrztu i bierzmowania (DPLL 204), natomiast poświęcenie się Maryi oznacza akt oddania się w opiekę Matki Bożej i korzystanie z Jej matczynego wstawiennictwa. Pobożna praktyka oddania się Matce Bożej znalazła uznanie u wielu papieży i była przez nich wielorako stosowana publicznie (m.in. Akt zawierzenia Najświętszej Maryi Pannie wypowiedziany przez Jana Pawła II w niedzielę 8 października 2000 r. w łączności z biskupami zebranymi w Rzymie na Wielki Jubileusz). Akt oddania powinien odbywać się poza sprawowaniem Ofiary eucharystycznej, gdyż chodzi tu o akt pobożności, którego nie można porównać z liturgią, różni się bowiem istotowo od innych form konsekracji. Powinien być wypowiedziany zgodnie z duchem

liturgii: ku Ojcu przez Chrystusa w Duchu Świętym, z prośbą o wstawiennictwo Maryi, której powierza się siebie w celu wiernego przestrzegania zobowiązań chrzcielnych i życia wobec Niej w synowskiej postawie (DPLL 204).

Jednym z mistrzów życia duchowego, dzięki któremu rozprzestrzeniła się ta praktyka był Ludwik Maria Grignon de Montfort. Na gruncie Kościoła w Polsce wielki wpływ miała duchowa droga Prymasa Tysiąclecia – Stefana Kard. Wyszyńskiego.

2.6. Szkaplerz karmelitański i inne szkaplerze

Szkaplerz karmelitański stanowi część habitu Braci od Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel. Szkaplerz stanowi zewnętrzny wyraz duchowej rzeczywistości powierzenia się i prośbą o macierzyńskie wstawiennictwo Maryi.

Przypomina on o trosce o życie duchowe i potrzebę modlitwy. Nałożenie szkaplerza dokonuje się podczas obrzędu kościelnego, który zawiera słowa: „Przypomina on także wynikający z chrztu obowiązek przyoblekania się w Chrystusa. W wypełnianiu tego obowiązku wspomaga nas Maryja Dziewica, która najbardziej pragnie byśmy na chwałę Trójcy Przenajświętszej upodabniali się do Chrystusa, a kiedyś – odziani w szatę godową – zostali przyjęci do niebieskiej ojczyzny” (DPLL 205). *Dyrektorium* domaga się od przyjmujących szkaplerz dłuższego przygotowania, by nie była to czynność formalna, lecz prowadząca nade wszystko do znajomości przyjętych na siebie zobowiązań.

2.7. Medaliki maryjne

Kościół błogosławi medaliki jako przedmioty pobożności maryjnej. Mają one budzić miłość do Jezusa i pogłębiać zaufanie w pomoc Matki Najświętszej. Wśród medalików wyróżniony został tzw. cudowny medalik, który pochodzi z objawień Maryi w 1830 r. św. Katarzynie Labouré. Do jego rozpowszechnienia przyczynił się św. Maksymilian Maria Kolbe, który w 1917 r. założył stowarzyszenie Milicja Niepokalanej. *Dyrektorium* przestrzega, aby nie traktować medalika jako talizmanu, a wszystkie obietnice maryjne związane z ich noszeniem muszą być złączone z głęboką i ufną modlitwą oraz prowadzeniem życia według zasad wiary (DPLL 206).

2.8. Akatyst

Hymn ku czci Matki Bożej, zwany po grecku *Akathistos*, tzn. 'wykonywany w postawie stojącej', jest znany w tradycji wschodniej. Ma on swoje źródło w Piśmie świętym, w nauczaniu soboru w Nicei (325), w Efezie (431) oraz w Chalcedonie (451), a także w pismach Ojców wschodnich z IV i V wieku. W sposób najbardziej uroczysty był wykonywany przede wszystkim w piątą sobotę Wielkiego Postu. W ostatnich czasach rozpowszechnił się również we wspólnotach wiernych obrządku łacińskiego, do czego przyczyniły się celebracje roku jubileuszowego. Został wyraźnie wspomniany w bulli *Incarnationis mysterium* wśród praktyk dla uzyskania odpustu zupełnego. Wykonano go w języku greckim, starosłowiańskim, węgierskim, ukraińskim, rumuńskim i arabskim 8 grudnia 2000 r. w bazylice Matki Bożej Większej w Rzymie z udziałem przedstawicieli Kościołów bizantyjsko-katolickich. Autor hymnu nie jest znany, jego powstanie datuje się na lata po Soborze Chalcedońskim. Wersja łacińska powstała w wieku VIII.

3. MARYJNA POBOŻNOŚĆ LUDOWA W ROKU LITURGICZNYM

Na początku trzeba zaznaczyć, że w roku liturgicznym „obchód misterium paschalnego [...] w ciągu dni, tygodni i całego roku stanowi istotę kultu chrześcijańskiego”¹⁷ Matka Najświętsza uczestniczy w tajemnicy zbawienia, stąd tak bardzo jest obecna w pobożności ludu.

3.1. Wspomnienie Matki Bożej w sobotę

Dyrektorium podkreśla znaczenie soboty jako dnia poświęconego Najświętszej Dziewicy. Została ona podniesiona do stopnia wspomnienia Najświętszej Maryi Panny. Wspomnienie to pochodzi jeszcze z epoki karolińskiej (IX wiek). Należy je rozumieć jako przygotowanie do niedzieli, która jest cotygodniowa Paschą. Cotygodniowe wspomnienie w sobotę przypomina obecność matki Pana w Kościele (DPLL 188).

3.2. Miesiące maryjne

Dyrektorium zaznacza, że weszły one w epocę, kiedy nie kierowano się zbyt odniesieniem do liturgii jako normy chrześcijańskiego kultu, lecz

¹⁷ *Mszal rzymski dla diecezji polskich*. Poznań 1986 s. [64].

powstały równoległe. Podkreśla się potrzebę zharmonizowania miesiąca maryjnego (w naszej strefie geograficznej maja, a w niektórych krajach półkuli południowej listopada) z treścią okresu liturgicznego. W miesiącu maju, kiedy zbiega się obchód z okresem Wielkanocy, nabożeństwa powinny podkreślać uczestnictwo Maryi w tajemnicy paschalnej i w wydarzeniu Pięćdziesiątnicy, które było objawieniem się Kościoła. *Dyrektorium* powołuje się w tym miejscu na Adwent, gdzie zostały treści tego okresu zharmonizowane z duchowością maryjną, i zachęca do podobnego wysiłku w okresie paschalnym (DPLL 188).

Na sposób celebracji nabożeństw maryjnych w Polsce wpłynęła decyzja Biskupów Polskich zawarta w zarządzeniu z dnia 12 lutego 1969 r. oraz we *Wskazaniach duszpasterskich o nabożeństwach dodatkowych* z dnia 30 października 1972 r.: „Tradycyjne nabożeństwa do Najświętszej Maryi Panny, szczególnie majowe i różańcowe, należy odprawiać wobec wystawionego Najświętszego Sakramentu”¹⁸

3.3. Matka Boża w Adwencie

Adwent często zwraca uwagę na błogosławioną Dziewicę Maryję. W naszej tradycji w wielu parafiach głęboko zakorzeniły się roraty, odprawiane we wczesnych godzinach rannych, które gromadzą także dzieci i młodzież; obecna jest również praktyka rorat w godzinach popołudniowych. W wielu ośrodkach duszpasterskich praktykowana jest również Nowenna przed Uroczystością Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. W każdej nowennie powinny być zawarte czytania biblijne, teksty prorockie począwszy od Księgi Rodzaju aż do zwiastowania narodzin Zbawiciela (Łk 1,28). Na kontynencie latynoamerykańskim obchodzi się święto Matki Bożej z Guadelupe (12 grudnia), któremu towarzyszą bogate ceremonie ludowe (DPLL 102). *Dyrektorium* przestrzega wszakże, że jakkolwiek czas Adwentu jest szczególnie stosowny do oddawania należnej czci Bożej Rodzicielce, nie oznacza to jednak, że w liturgii jest to miesiąc maryjny (zob. DPLL 101). Kult maryjny jest włączony w treść Adwentu, którego dominantami jest oczekiwanie – pamiątka pierwszego, pełnego pokory przyjscia Zbawiciela – i oczekiwanie na jego ostateczne i chwalebne przyjscie na końcu czasów; wezwanie do nawrócenia; jest to czas radosnej nadziei, bo zbawienie przychodzi przez Chrystusa (DPLL 96). Pobożność ludowa wyraża szczególną

¹⁸ *Wskazania duszpasterskie o nabożeństwach dodatkowych. W: Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski. Oprac. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz. Lublin 1994 s. 372.*

wrażliwość na Maryję, która ponosi trudy swego błogosławionego stanu. Oczekiwanie na narodziny Zbawiciela uwrażliwia pobożność na wartość ludzkiego życia, na obowiązek strzeżenia go, począwszy od momentu jego poczęcia.

3.4. Triduum Paschalne

W Wielki Piątek pobożność ludowa podkreśla współdziałanie Maryi w zbawczej męce Jej Syna i stąd wywodzą się różne nabożeństwa, wśród których należy wymienić m.in. Płacz Maryi, rozumiany jako najintensywniejszy wyraz bólu, co potwierdzali najwybitniejsi pisarze i muzycy (DPLL 136). W Maryi pobożność ludowa widzi uosobienie wszystkich matek, które na przestrzeni historii płakały nad śmiercią swych synów. Dlatego też w krajach Ameryki Łacińskiej ma miejsce Godzina Strapionej, w której wierni towarzyszą Matce Bożej w momencie, gdy pozostała ona sama w bólu po śmierci swojego Jedynego Syna. Wierni wpatrują się w Dziewicę z Jej Synem na kolanach, rozumiejąc, że w Maryi skupia się ból z powodu śmierci Chrystusa (Pietà).

Maryja towarzyszy Jezusowi Mężowi Boleści (Iz 53, 3) jako Niewiasta bolejąca, stąd w pobożności ludowej obok Drogi Krzyżowej ukształtowało się nabożeństwo Droga Matki Bolesnej, nazywane czasami, jak w Kalwarii Zebrzydowskiej, Dróżkami Matki lub Drogą Matki.

Pobożność ludowa intuicyjnie wyczuwa związek Matki z Synem także podczas Zmartwychwstania. W tekstach liturgicznych znajduje się stwierdzenie, że Bóg nappełnił Maryję radością ze Zmartwychwstania Jej Syna¹⁹

Są kraje, gdzie rankiem w dniu Paschy wyruszają dwie procesje: w jednej niesie się obraz bolejącej Matki, a w drugiej – Chrystusa Zmartwychwstałego. Procesje te spotykają się i przez to ukazują, że Maryja jest pierwszą uczestniczką misterium Zmartwychwstania swojego Syna (DPLL 149).

3.5. Kult Niepokalanego Serca Maryi

Inną formą kultu Matki Bożej w pobożności ludowej jest cześć dla Niepokalanego Serca Maryi. Ta forma kultu rozpowszechniła się szczególnie po objawieniach fatimskich w 1917 r. W 25 rocznicę tych objawień papież Pius XII zawierzył cały Kościół i cały rodzaj ludzki Niepokalanemu Sercu Maryi,

¹⁹ Por. Zbiór Mszy o Najświętszej Maryi Pannie, Formularz 15: Najświętsza Maryja Panna w tajemnicy Zmartwychwstania Pańskiego, Prefacja.

a w 1944 r. wspomnienie Niepokalanego Serca Maryi zostało rozszerzone na cały świat. Formy pobożności ludowej naśladują tutaj cześć oddawaną Sercu Jezusa. Do praktyki Komunii sakramentalnej w pięć pierwszych sobót miesiąca odnoszą się wszystkie wskazania dotyczące również dziewięciu pierwszych piątków miesiąca.

Na zakończenie trzeba powiedzieć, że nabożeństwa maryjne zajmują dominujące miejsce w pobożności ludowej. Koniecznym warunkiem ich prawdziwości i skuteczności jest uznanie liturgii za normę kultu chrześcijańskiego.

BIBLIOGRAFIA

- Cantalamezza R.: Maryja zwierciadłem dla Kościoła. Warszawa 1994.
- Janiec Z.: Maryja w roku liturgicznym. Sandomierz 2000.
- Kongregacja do Spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów: Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania. Poznań 2003.
- Kopeć J. J.: Liturgia i pobożność ludowa w świetle historii. W: Liturgia i pobożność ludowa. Red. W. Nowak. Olsztyn 2003 s. 25-38.
- Kudasiewicz J.: Matka Odkupiciela. Kielce 1996.
- Krakowiak Cz.: Maryja wzorem trynitarniej pobożności chrześcijańskiej. „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 77:2003 s. 1200-1130.
- Napiórkowski C.: Pierwsza chrześcijanka i przewodniczka pielgrzymującego ludu. W: Kościół czci Matkę swego Pana. Sympozjum mariologiczne zorganizowane przez Wyższe Seminarium Duchowne w Przemyślu w dniu 23 października 2002 r. Materiały. Red. W. Siwak. Przemyśl 2003 s. 137-148.
- Nowak W.: Matka Pana w pobożności ludowej. W: Liturgia i pobożność ludowa. Red. W. Nowak. Olsztyn 2003 s. 116-??.
- Pek K.: Ku naśladowaniu Maryi. W: Kościół czci Matkę swego Pana. Sympozjum mariologiczne zorganizowane przez Wyższe Seminarium Duchowne w Przemyślu w dniu 23 października 2002 r. Materiały. Red. W. Siwak. Przemyśl 2003.
- Siudy T.: Źródła i podstawy Kultu Maryjnego. W: Kościół czci Matkę swego Pana. Sympozjum mariologiczne zorganizowane przez Wyższe Seminarium Duchowne w Przemyślu w dniu 23 października 2002 r. Materiały. Red. W. Siwak. Przemyśl 2003 s. 15-25.
- Sroka J.: Kult maryjny w „Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii” W: Kościół czci Matkę swego Pana. Sympozjum mariologiczne zorganizowane przez Wyższe Seminarium Duchowne w Przemyślu w dniu 23 października 2002 r. Materiały. Red. W. Siwak. Przemyśl 2003 s. 191-221.
- Świerzański W: Liturgiczny kult Maryi Bogarodzicy w Kościele. Częstochowa 1987.

MARIAN SERVICES IN POPULAR PIETY

Summary

In the liturgical year, besides mysteries of Christ a special place is taken by the cult of the Virgin Mary. The Vatican Council II, systematizing the Marian cult, determined that it may be defined by four concepts: *veneratio*, *dilectio*, *invocatio* and *imitatio*. The above mentioned principles should be used in shaping Marian services and in the practice of Christian life. The most important Marian services in popular piety include: devout listening to God's Word, the Angelus, the Rosary, litanies, the practice of entrusting oneself to Mary's care, the Carmelite Scapular, Marian medals, the *Akathistos*. Apart from this, popular piety worships the Virgin Mary on Saturdays (by any kind of thought about her), in Marian months, in the Advent and in the Lent. On the basis of *The Directory on Popular Piety and Liturgy* the author formulates the rules for a revival of popular Marian piety. They are the following rules: Trinitarian, Christological, pneumatological, ecclesiological, Biblical, anthropological, eschatological and missionary. In the article the need is emphasized for recognizing liturgy as a norm for the Marian cult.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: kult maryjny, pobożność ludowa, liturgia, nabożeństwa maryjne.

Key words: Marian cult, popular piety, liturgy, Marian services.